

دانشگاه پیام نور

دانشگاه پیام نور واحد پرند

گروه جامعه شناسی

عنوان:

تبیین عوامل بوجود آورنده نزاعهای دسته جمعی در شهرستان دلفان استان لرستان

استاد راهنما: دکتر محمد رضا جوادی یگانه

استاد مشاور: دکتر علی ربیعی

استاد داور: دکتر امیر ملکی

نگارش: سعید همتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته جامعه شناسی

شهریور 1389

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تقدیم بہ خانوادہ خوبم پدر، مادر، خواہر و برادرم

تقدیر و تشکر ویژه:

من لم یشکر الخالق، لم یشکر المخلوق: در اینجا بر خود لازم می بینم از تمامی اساتید ارجمندم علی الخصوص استاد بسیار گرامی جناب آقای دکتر محمد رضا جوادی یگانه تشکر ویژه ای داشته باشم گرچه زبانم از تشکر قاصر است و قلم از نوشتن آن عاجز.

تقدیر و تشکر کلی:

همچنین از عزیزانی چون آقایان تقی جسور، احمد رضا حسن زاده، احسان حسنونند، صفر طهماسبی، حشمت کاظمی، و سایر کسانی که ما را در تکمیل این رساله یاری نمودند نهایت تقدیر و تشکر به عمل می آید .

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
7.....	چکیده
8.....	مقدمه
فصل اول: طرح مساله	
12.....	بیان مسئله.....
14.....	سؤال تحقیق.....
15.....	هدف تحقیق.....
15.....	اهمیت و ضرورت تحقیق.....
فصل دوم: مروری بر پیشینه موضوع و مبانی نظری	
19.....	معرفی استان لرستان.....
22.....	پیشینه تجربی موضوع.....
23.....	مبحث نظری.....
فصل سوم: روش شناسی	
42.....	روش تحقیق.....
44.....	مورد های بررسی.....
45.....	شهرستان دلفان.....
49.....	ویژگی های جمعیتی.....
57.....	وضع فعالیت.....
فصل چهارم: یافته های تحقیق	
67.....	اختلافات ملکی.....
70.....	منابع آبی.....
عوامل موثر در بروز اختلافات	
70.....	عوامل تاریخی.....
73.....	عوامل سیاسی.....
76.....	عوامل اقتصادی.....
77.....	عوامل اجتماعی.....
80.....	عوامل فرهنگی.....
85.....	تعصبات کور کورانه.....
91.....	انتقام جویی.....
93.....	و فور سلاحهای گرم.....

- 97.....سهل انگاری نیرو های انتظامی و مقامات قضایی
- 99.....میزان مالکیت منافع تولیدی
- 102.....کم رنگ شدن نفوذ ریش سفیدان
- 103.....همالداری
- 104.....فقدان کارگاهها و کارخانجات صنعتی
- 105.....کم رنگ شدن ارزشهای مشترک

عوامل فرعی

- 106.....خانواده گرایی و نزاع بر سر کودک
- 108.....اختلاف بر سر حیوانات

فصل پنجم: خلاصه و نتیجه گیری

- 112.....نتیجه گیری

پیشنهادات تحقیق

الف: سطح خرد

- 116.....هویت جمعی
- 117.....هویت فردی
- ب: سطح کلان

- 118.....بعد اجتماعی

- 121.....بعد فرهنگی

- 121.....بعد اقتصادی

- 123.....ج: اجباری نمودن وکالت در پرونده کیفری

- 124.....د: نظارت بیشتر بر کار شو راهای حل اختلاف

- 124.....ه: برهم زدن ساختار قدرت

- 125.....منابع و ماخذ

بسمه تعالی

چکیده

نزاع های دسته جمعی یکی از مسائل اجتماعی و قدیمی است که در حال حاضر در برخی از روستاها و نیز اجتماعات کوچک وجود دارد. این مقاله به تبیین علل و عوامل اجتماعی مؤثر در بروز نزاع های دسته جمعی می پردازد و با مطالعه موردی در روستاهای شهرستان دلفان مشخص شد که مبارزه افراد برای کسب قدرت و منابع کمیاب (آب و زمین) در بروز نزاع های دسته جمعی نقش تعیین کننده دارد. از سوی دیگر هر چه که میزان آگاهی افراد و نیز سطح فرهنگ آنها بالاتر باشد نزاع دسته جمعی به وقوع نمی پیوندد.

کلیدواژه: نزاع دسته جمعی، اختلافات ملکی، منابع کمیاب

در تاریخ ایران همانند بسیاری دیگر از ملت‌های دیگر تنوع معیشتی، تنوع فرهنگی، شدت ارتباطات درون گروهی و نیز برون گروهی، محرومیت‌ها و نابرابری‌ها و... زمینه ساز بروز نزاع‌های جمعی بوده اند که معمولاً این نزاع‌های جمعی توسط رژیم‌های مستبد سرکوب می شدند ولی با تضعیف یا از بین رفتن فشارهای سیاسی از بالا به اشکال گوناگون نمود می یافته است و در نهایت باز هم توسط رژیم‌های سیاسی و غالب بر جامعه سرکوب می شدند بدین ترتیب نزاع‌های جمعی در جامعه همیشه به عنوان یکی از مسائل اجتماعی مطرح بوده است ولی این مسائل علی رغم کم و کیف قابل توجهی که در گذشته داشته اند به دلایل عدم رشد علوم اجتماعی و عدم اعتقاد دولتهاد رزمینه تحقیق و برنامه ریزی در جهت پیش گیری از مسائل اجتماعی و توسل آنها به زور سرکوب شده است اما همچنان لاینحل باقی مانده است.

نزاع‌های جمعی در گذشته و امروز منشأ خسارات مالی و جانی بسیاری از جمله انهدام دامها، تخریب مزارع و باغها، غارت اموال، مهاجرت‌های اجباری، ضرب و جرح، نقص عضو و قتل گردیده و مانع توسعه اجتماعی و انسانی بوده است. (محمد عبد الهی تبیین و توصیف نزاع در لرستان) نزاع دسته جمعی درگیری بدنی یا رفتار پر خاشگرانه ای و ستیزه جویانه ای است که حداقل شامل سه نفر است و از این منظر که در چهارچوب و محدوده روابط متقابل اجتماعی تجلی و بروزی یا بندمی توان آن را به عنوان یک پدیده اجتماعی تعریف کرد این پدیده که رفتار جمعی محسوب می شود در زمره آسیب‌های اجتماعی قرار می گیرد و در برخی از اجتماعات کوچک و خاصه اجتماعات روستایی رواج دارد. (صدیق سروستانی 1385)

نزاع دسته جمعی باعث صدمات جسمی و روحی به افراد و تسریع پرخاشگری و خشونت طلبی در تعاملات اجتماعی افراد و سلب احساس امنیت اجتماعی روحی و روانی و شغلی می شود و در جایی که رواج دارد از مهمترین مسئله های اجتماعی است مسئله ای که باعث افتراق اجتماعی و به دنبال آن عدم مشارکت در زمینه های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی و در نهایت کاهش میزان تعامل اجتماعی در بین ساکنان می باشد. در حقیقت این مسئله که یکی از مهمترین آسیب های اجتماعی و برخاسته از ساخت اجتماعی است خود ممکن است زمینه ساز آسیب های اجتماعی دیگری چون فروپاشی خانواده ها، خشونت علیه زنان به دلیل وابستگی قومی یا طایفه ای، ازدواج های اجباری و تقویت روحیه پرخاشگری و ستیزه جویی و ایجاد انواع مزاحمت های ملکی، خانوادگی و ناموسی و تبدیل همبستگی اجتماعی به گسست اجتماعی می گردد .

در این تحقیق سعی بر آن است که از نگاه سنتی به موضوع نزاع دسته جمعی خارج شویم و با توجه به دیدگاه های متفاوت به تبیین ریشه یابی نزاع دسته جمعی بپردازیم .

فصل اول این پژوهش به بررسی طرح مسئله نزاع های دسته جمعی مربوط می گردد. آمارهای موجود در سطح کشور نشان می دهد که نزاع های دسته جمعی علی الخصوص در مناطق روستایی در حال افزایش است از این رو به طرح مسئله و اهمیت آن در کل کشور و مناطق روستایی می پردازیم.

فصل دوم این پژوهش به معرفی کلی از استان لرستان و شهرستانهای آن، مباحث نظری در این باره پیشینه تجربی موضوع و نیز فرضیه های آن پرداخته شده است .

فصل سوم این پژوهش به مباحث روش شناسی مربوط است و شامل روشهای تحقیق

می باشد که بیشتر از روشهای مشاهده، مصاحبه، و روشهای اسنادی استفاده گردیده است .

فصل چهارم این پژوهش به بررسی تجزیه و تحلیل و یافته های تحقیق مربوط می شود. علل

اجتماعی و اقتصادی و شرایط بروز نزاعهای جمعی یافته هایی است که در این فصل به آن اشاره

گردیده است .

فصل پنجم شامل خلاصه و نتیجه گیری و پیشنهادات تحقیق می باشد .

فصل اول

طرح مسئله

بیان مسئله

امروزه نزاعهای جمعی علی رغم توسعه قانون و نهادهای نظامی و قضایی از بین نرفته بلکه در برخی از مناطق هر سال نسبت به سال قبل افزایش یافته و بازتولید می شود که این خود باعث رواج خشونت های جمعی در مقیاس کلان علی الخصوص در مناطق روستایی شده و بازتولید آن از طریق یادگیری اجتماعی برمی گردد و از سوی دیگر این امر خود باعث می شود که سیر هجوم افراد به مراجع رسیدگی کننده چون دادسراها دادگستریها و مراجع انتظامی افزایش یابد که این خود باعث انباشت پرونده های قضایی می گردد و به لحاظ داشتن پرونده های نزاعهای دسته جمعی یکی از عوامل ایجادکننده اطاله دادرسی در محکام قضایی می شود .

رئیس دادگستری شهرستان دلفان در این خصوص چنین اظهار می دارد:

"پرونده نزاعهای دسته جمعی از جمله پرونده هایی است که همه پرسنل قضایی و اداری دادگاهها اکثر پرسنل نیروی انتظامی و پرسنل پزشکی قانونی از ابتدای دادرسی تا پایان آن بیشترین وقت و انرژی خود را در آن صرف می کنند بازجویی از شاکیان و متهمان اخذ وصیقه یا کفالت از آنها، صدور قرار قبلی و انجام سایر امور دفتری زمانبر است که باعث اختلال در نظم دادگاهها و ایجاد وقفه در رسیدگی سایر پرونده های می گردد. تحقیقات نیروی انتظامی در اینگونه پرونده ها و ابلاغ قانونی و یا واقعی احضارها، وقت گیر و مستلزم نیروی انسانی است. معاینه از مصدومین نزاعهای جمعی به لحاظ کثرت جمعیت بادر نظر گرفتن معاینه مجدد آنها در پزشکی قانونی و نیز صرف هزینه و نیروی انسانی در این مرکز از جمله مشکلاتی است که پرونده نزاعهای دسته جمعی به آن دامن می زنند".

نزاعهای دسته جمعی به لحاظ سلب احساس امنیت اجتماعی روحی و روانی شغلی حقیقتاً با وجدان جمعی افراد نیز در ارتباط است و موجب واکنش جمعی افرادی شود. اختصاص تیرهای صفحه حوادث روزنامه ها به کشته شدن و زخمی شدن افراد در نزاعهای دسته جمعی نمونه ای از این واکنش هاست که روزانه به خود اختصاص می دهند.

واکنش قانون مجازات اسلامی به این موضوع نیز مسئله و اهمیت آن را به خوبی روشن کرده است چنانچه ماده 615 قانون مجازات اسلامی به صراحت اعلام می دارد :

- 1) در صورتی که نزاع منتهی به قتل شود به حبس از یک تا سه سال.
- 2) در صورتی که منتهی به نقص عضو شود به حبس شش ماه تا سه سال.
- 3) در صورتی که منتهی به ایراد ضرب و جرح شود به حبس از سه ماه تا یکسال. (جهان گیر

(1384:170)

از سوی دیگر آسیب های نزاعهای دسته جمعی یک مشکل سلامت عمومی در بسیاری از کشورهاست طبق تخمین سازمان بهداشت جهانی در سال 2000 خشونت مسئول 1658000 مورد مرگ و میر و بیش از 460 میلیون سال عمر تلف شده به علت مرگ و ناتوانی است این میزان 3 درصد از کل مرگها و 1/3 درصد از کل تلفات شده به علت مرگ و ناتوانی را شامل می شود (OLEB 1998:29)

از سوی دیگر آمارهای ارائه شده توسط معاونت امور اجتماعی و شوراهای وزارت کشور حاکی از افزایش حدود 60 درصدی نزاعهای دسته جمعی در سال 1381 است بطوری که میانگین نزاع کل کشور از 6/10 درصد هزار نفر در سال 1375 به 4/17 درصد هزار نفر در سال 1381 افزایش یافته است.

همچنین مطالعه آمارهای پرونده های دادگاه عمومی شهرستان دلفان نشان می دهد که در سال 1383 تعداد پرونده های مربوط به نزاع که منجر به صدمه بدنی 63 فقره از کل پرونده های موجود به تعداد 425 فقره بوده است. در سال 1387 نیز کل پرونده های دادگاه عمومی شهرستان دلفان 750 فقره می باشد که از این تعداد 83 فقره مربوط به نزاع منجر به صدمه بدنی می شود بطور کلی وجود نزاعهای دسته جمعی به عنوان یک مسئله در این پژوهش این سوال را مطرح می کند که:

چرا نزاعهای دسته جمعی در برخی مناطق شهری و روستایی رخ می دهد؟

سوال تحقیق

نزاع دسته جمعی بر خوردی است فیزیکی یا رفتار پر خاشگرایانه و ستیزه جویانه جمعی که حداقل سه نفر از افراد بایکدیگر درگیر شده و به زد و خورد می پردازند. در بروز نزاعهای جمعی معمولاً جان و مال عده ای از افراد به خطر می افتد و باعث از بین رفتن قوای فیزیکی و اقتصادی جوامع می گردد.

به بیان دیگر نزاع دسته جمعی یکی از شاخصهای مهم وجود خشونت در جامعه تلقی می شود که علت آن عمدتاً اختلافات قومی یا قبیله ای و اخلاقی بین جمعی از افراد است که در آن علاوه بر ضرب و جرح آسیب رسانی و تخریب، ممکن است یک و یا چند نفر نیز به قتل برسند. (صدیق سروستانی 1385: 111)

به طور ویژه نزاع دسته جمعی در بسیاری از روستاهای شهرستان دلفان رخ می دهد که این امر خسارتهای جانی و مالی زیادی را در پی دارد و با توجه به گستردگی نزاعهای دسته جمعی

خاصه در مناطق روستایی سوال اصلی این تحقیق این است که نزاعهای دسته جمعی چرا رخ می دهند؟ به عبارت دیگر می خواهیم بدانیم علل افزایش نزاعها کدامند؟ و چه عواملی باعث می شود که نزاعهای دسته جمعی رخ بدهند؟

هدف تحقیق

همان طوری که از برخی نظریه های جامعه شناسی استنباط می شود گروه های مختلف افراد همواره برای دستیابی به منابع کمیاب و محدود با یکدیگر به رقابت و کشمکش می پردازند و این منابع کمیاب در مناطق روستایی می تواند زمین، آب و یا قدرت باشد در واقع پاسخ نظری سؤال تحقیق این است که علت اصلی نزاعهای دسته جمعی رقابت افراد بر سر کسب قدرت و منابع کمیاب است.

این تحقیق در پی آن است که به توصیف ماهیت و مشخصات نزاعهای جمعی در شهرستان دلفان از لحاظ محل وقوع (در درون یا در بین جامعه شهری یا روستایی) تعداد نزاعها، انگیزه افراد در نزاعها، میزان خشونت (به صورت مسلحانه یا غیر مسلحانه) دامنه (تعداد افراد درگیر در نزاع) پیامدهای آن (جانی یا مالی)، نحوه ختم (رسمی یا غیر رسمی) و از سوی دیگر راه حل های مناسب و مشروط مبتنی بر یافته های علمی در جهت رفع مسئله نزاعهای جمعی و پیشگیری از وقوع آن را ارائه داد .

اهمیت و ضرورت تحقیق

توصیف نزاعهای جمعی و تبیین علل و عوامل آن هم از لحاظ کمی و کیفی آن و هم از لحاظ علمی و اجتماعی اهمیت دارد، زیرا از لحاظ علمی نزاعهای جمعی مسأله ای

اجتماعی، واقعی، قانونمند، وقابل شناخت محسوب می شود وازلحاظ اجتماعی نزاعهای جمعی به مثابه یکی از موانع توسعه اجتماعی _ انسانی و برنامه ریزی درجهت رفع این مسأله وپیشگیری از وقوع آن بسیار ضروری تلقی می شود. به همین دلیل راه یابی خردمندان، واقعینانه، و آگاهانه به این مسأله جای برخوردارهای نابخردانه و سلیقه ای و ناآگاهانه را خواهد گرفت از سوی دیگر بررسی نزاعهای جمعی در بین افراد وساکنان منطقه از چند بعد دارای اهمیت و ضرورت می باشد. این پدیده یکی از بقایا و از ویژگی های جوامع سنتی و ابتدایی است و به جوامع مدرن امروزی انتقال یافته است که اگر از دیدگاه مرتونی بررسی شود دارای پیامدهای منفی و کژکارکردهایی است که هم در درون محدوده زندگی افراد و هم در بیرون از محدوده زندگی افراد تأثیر گذار می باشد.

اولاً این پدیده باعث گسیل شدن عده ای از جمعیت فعال به سوی شهرها و روی آوردن آنها به مشاغل کاذب شهری و چه بسا روی آوردن به جرم و جنایت و ایجاد حاشیه نشینی و ناامنی هایی در مناطق شهری می شود و می توان اذعان نمود که بسیاری از مشکلات شهری آشکارکننده مشکلات نهفته در روستاهاست که نزاع دسته جمعی یکی از آنهاست.

ثانیاً باعث افتراق اجتماعی و به دنبال آن عدم مشارکت در زمینه های مختلف اجتماعی فرهنگی که یکی از مهم ترین آسیب های اجتماعی و بر ساخته از ساخت اجتماعی است خود ممکن است زمینه ساز آسیب های اجتماعی دیگری چون فروپاشی خانواده ها، خشونت علیه زنان به دلیل وابستگی های قومی یا طایفه ای از دواجهای اجباری و تقویت روحیه پر خاشگری و ستیزه جویی و ایجاد انواع مزاحمت های ملکی، خانوادگی و ناموسی و در نهایت تبدیل همبستگی های

اجتماعی به گسست اجتماعی و تبدیل همکاری و همیاری به ستیزه گرددوبر پیچیدگی های
مسائل اجتماعی بیفزاید.

فصل دوم

مروری بر پیشینه موضوع

و مبانی نظری

معرفی استان لرستان

لرستان یکی از استان‌های غربی ایران است. این استان 28,294 کیلومتر مربع مساحت دارد و جمعیت آن در سرشماری سال 1385 بالغ بر 1,716,527 نفر گزارش شده است. این استان سیزدهمین استان ایران از نظر جمعیت می باشد و یکی از استانهای پرجمعیت ایران به شمار می رود. خرم آباد مرکز آن است. طبق آمار سال 1385 خرم آباد بیستمین شهر بزرگ ایران است. لرستان سرزمینی کوهستانی است و غیر از چند دشت محدود، سراسر آنرا کوه های زاگرس فراگرفته است .

شهرها و شهرستان‌های لرستان

برابر با جدیدترین تغییرات در تقسیمات کشوری، استان لرستان 10 شهرستان، 27 بخش و 84 دهستان دارد. استان لرستان هم اکنون دارای 23 نقطه شهری و نزدیک به 3000 (سه هزار) روستا می باشد. شهرستانهای این استان عبارت‌اند از:

ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم‌آباد، دورود، دوره، دلفان، سلسله و کوهدشت.

جغرافیا

استان لرستان از شمال با استان های همدان و مرکزی، از شرق با استان همدان، از جنوب با استان خوزستان و از غرب با استان های کرمانشاه و ایلام همسایه است. همچنین این استان از طریق

باریکه ای در سمت جنوب شرقی دارای مرز بسیار کمی نیز با استان چهارمحل بختیاری می باشد.

آثار باستانی و تاریخی

لرستان جایگاه آثار باستانی و تاریخی فراوانی است که می توان آنهارا به سه دوره پیش از تاریخ، دوره ایران باستان و دوره اسلامی تقسیم کرد. یافته های پیش از تاریخ لرستان، بیشتر شامل نقاشی ها، کنده کاری های غارها، سفالینه ها و اشیای مفرغی هستند. به دلیل کوهستانی بودن منطقه، نخستین ساکنان در مناطق مرکزی و غربی لرستان سکونت یافتند. در این استان، بیش از 250 غار و پناهگاه صخره ای وجود دارد که نیمی از آنان در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده اند.

از جمله غارهای مهم می توان به غارهای منقوش پیش از تاریخ هومیان یک، هومیان دو و میرملاس کوه دشت و دوشه بخش چگنی خرم آباد، غارهای مسکونی پیش از تاریخ دره خرم آباد مانند غارهای پاسنگر، قمری، کنجی، گرا رجنه و غار باستانی و شگفت انگیز کلماکره پلدختر اشاره کرد.

مردم شناسی

جمعیت استان راطایفه ها و تیره هایی از قوم ایرانی لر تشکیل می دهند. گویش ایشان لری است. محدوده سرزمین های لرنشین محدود به استان لرستان نیست و در استان های چهارمحل